

ՀԱՆԳԻՍՏ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

1883—1948

Խորունկ կսկիծով և անմխիթար սուգով կ'ողբանք անակնկալ մահը բուրիս սիրելին և մեծանուն գրագետ Ռակոբ Օշականի, որ տեղի ունեցավ 18 փետր. 1948 Հալէպի մէջ, Հանգուցեալը իր մահէն շաբաթներ առաջ ընդունած էր հրաւերը Նորին Ս. Օմուքիւն Գարեգին Կաթողիկոսի Պէշրուժ երթալու, հանգուցեալին կողմէ Նորին Վեհափառութեան կեանքին և գործին նուիրուած հատորի մասին, որուն ձեռագիրը Վեհափառին էր զրկուած, վերջնական կարգադրութիւններ ընելու և այդ առիթով իր յապաղած Յորիկանը Պէշրուժի մէջ ևս հանդիսաւորելու համար։ Առիթէն օգտուելով հանգուցեալը ուզեր էր Հալէպ հրթալ ողջունելու համար իր սրտի և զրչի բարեկամները, և հոն հակառակ իրեն ընծայուած սիրոյն և խնամքին, տարիներէ ի վեր զինք հետապնդող մահը կը հասնէր տալու իր ճակատագրական հարուածը։ Կորուստը որ կը հարուածէ Հայ Գրականութիւնը աւելի քան աղէտ մըն է։ Վասնզի Օշական կ'ըլնայ դժբախտաբար իր քործի կէս ճամբուն, իր ետին ձգած բեղմնաւոր ու լուսաւոր ազօս մը, որ ահա կ'ընդհատուի այնքան անակնկալ և վաղահաս կերպով։

Կ'ողբանք ազգովին իր մահուն մէջ, կորուստը մեծ գրագէտի մը՝ որ տարիներ շարունակ ջանաց և նիւթեց գործը մը՝ որուն ամբողջական թափանցումը չկրցին ընել իր և իրեն յաջորդող սերունդները։

Կ'ողբանք իր մահով մեր գրականութեան համագրական տեսանող հմուտը, ու մեծ լայնագատը, և անփոխարինելի այն արժէքները որ իր հետ զերեւման իջան։ Եթէ Օշականի կեանքը կարելի է քանի մը էջերով պատմել, իր պատկառելի և բազմերես գործը կը մնայ տակաւին անվերածելի։ Իրեն տաղանդաւատ վիպող անիկա մեր գրականութեան բերաւ ծաւալի և որակի տակաւին չգերազանցեալ յաւելումներ։ Իր վիպական գործը թէ՛ և անաւարտ՝ բաւ է սակայն զինք ընելու մեր գրականութեան տիրական դէմքը։ Անոր երազը եղաւ փրկել մեր ժողովուրդին մնացածը։ Հայ գիւղը, հայ քաղաքը յատկաւ կը կազմեն այդ վէպին։

Իրեն թատերագիր Օշական մեր անցեալէն և մեր ողբերգութենէն ու ժամանակէն առած իր բոլոր նիւթերը մշակած է մեր գրականութեան նման չափանիւշերէն շատ աւելի բարձր և խոր արժէքով։ Օշական փորձած է մեր գրականութեան գրեթէ բոլոր սեռերը, և բոլորին մէջ մեր ժողովուրդի հոգիէն նոր տախտակներ և երեսներ ձգած է սեւեռման։ Օշական չէ փորձած սեռ մը ուր իր վարպետի կնիքը պակսի։

Արեւմտահայ իմացական շարժումին բերած է լայն մասնակցութիւն, գրական հարցերուն շուրջ խոր, լայն և միշտ նոր տեսակէտներով, կշիռներով, և իր Համապատասխան Արեւմտահայ Գրականութեան երկվիցեակի հասնող հատորներով իրագործած է մեր ժէջ ցարդ անկարելի նկատուած համագործ մը մեր գրական արժէքներու շուրջ։ Օշական փորձած է համագործ մեր գրական երեք սերունդի վատտակը իր հանգամանաւոր պատմիչ և քննադատ։ Իր մօտ այս կարգի բոլոր գատումները համագործներն ու վերլուծումները գործադրուած են գրագէտի մը և հմուտի մը լայն միջոցներով։

Բարդ է Օչականի գեմբը. — Պասմոզ, վիպող, քասեռագիր, ֆեմադոս, իւրաքանչիւր սեռը ինքն իր մէջ ամբողջ և ուշագրաւ: Տարբեր սեռեր, իրենց ուրոյն թէքնիքով և հետապնդումներով, զարտուզի բայց բոլորին հասարակաց գետինն է Հայ կեանքը:

Իր գործը բազկացած է աւելի քան 40 մեծափոր հատորներէ, արգասիք ձգտումի և հաւատքի: Զգտումի՝ հասնելու բարձրագոյն իրագործումներու, եւրոպական մեծ ու ծանր գործերու կողքին: Հաւատքի՝ իր հեւ ի հեւ հետա-

պընդուններով հասնելու մեծ ու հեռաւոր տեսիլներու: Իր առաքելչի առաջին տարիներուն իսկ, անիկա ունէր յղացքը իր գործին և ծրագրիւր իր ապագայ գործունէութեան, իր քառասուն տարիները զայն իրագործեցին զմայլելի յաւատեւութեամբ և արդիւնքով:

Տարիներով, Պոլիս, Եգիպտոս, Կիպրոս ու մանաւանդ Երուսաղէմ հակազրահողանին՝ անիկա ստեղծեց յանուն երազի մը: Այդ երազը Հայ Գրականութիւնն էր, և ինկաւ իր երազի ճամբուն վրայ:

Հանգիստ իր բազմատանը հոգիին: